

25 ліпеня споўнілася 30 гадоў, як няма з намі адной з найбольш яскравых постацей беларускай літаратуры XX стагоддзя — Уладзіміра Караткевіча. Письменніка, якога без перабольшвання можна назваць душой і сэрцам Беларусі. Гэты знакамты далёка за межамі Бацькаўшчыны класік беларускай літаратуры выступаў у абарону беларускай мовы і культуры, помнікаў архітэктуры і прыроды. Ён аказаў прыкметны ўплыў на грамадскае, эстэтычнае і духоўнае жыццё беларускага людю, пісаў пра гісторыю народа, яго мастацтва, культуру, духоўнае жыццё. Гэты Письменнік з вялікай літары зламаў заскарузлы вобраз Беларусі як непрывабнага, лапцэвага і мужыцкага краю, паказаўшы замест гэтага Беларусь дзяржавай шляхецкай, цывілізаванай і ганарлівай, краінай з багатай гісторыяй, народнай мудрасцю, арыгінальным фальклорам, дзівоснымі паданнямі і легендамі.

Ды і як інакш, калі гісторыя яго сям'і была часткай гісторыі гэтай зямлі. Продкі яго былі шляхецкага саслоўя і паходзілі з беларускага Прыдняпроўя, з Рагачова, Мсціслава, Магілёва і іншых старажытных беларускіх гарадоў. Адзін са сваёй п'яці дзяцей з матчынага боку і яе радні — Тамаш Грыневіч — быў удзельнікам паўстання 1863—1864 гадоў, кіраваў атрадам паўстанцаў на Магілёўшчыне. Але атрад быў разбіты, а ён сам расстраляны ў Рагачове. Гэтую гісторыю Письменнік апіша ў эпілогу апавесці "Перадгісторыя" (напісана на рускай мове, не друкавалася) і ў пралогу рамана "Нельга забыць" ("Леаніды не вернуцца да Зямлі", 1962 г.).

Нарадзіўся Уладзімір Караткевіч у Оршы ў інтэлігентнай сям'і. Яго бацька — Сямён Цімафеевіч — працаваў інспектарам па бюджэце ў Аршанскім раённым фінансавым аддзеле, а маці — Надзея Васільеўна — скончыла магілёўскую Марыінскую гімназію і некаторы час працавала настаўніцай у вёсцы Збароў каля Рагачова, добра ведала сусветную літаратуру. Усяго ў іх сям'і было тры дзеці: Валодзя, яго старэйшы брат Валеры і старэйшая сястра Наталля. Вельмі моцна паўплываў на станаўленне Валодзі яго дзед — бацька яго маці — Васіль Юльянавіч Грыневіч. У свой час ён даслужыўся да губернскага казначэя. Гэты чалавек бязмежнай энергіі і рызык, які валодаў нямернай духоўнай і фізічнай сілай, азартам, стаў прататыпам Данілы Загорскага-Вежы ў рамана "Каласы пад сярпом тваім". Гэта ён прывіў унуку любоў да прыроды, гісторыі і вандраванняў. Ад дзеда хлопчык пачуў легенды пра Крычаўскае паўстанне 1743—1744 гадоў, пра вужыну каралева, пра Яна Прыгожана і князя Ладыміра, пра лебядзіны скіт, пра явар і каліну (мужа і жонку), пра звон, які патануў, пра горад на дне возера і шмат іншых гісторыяў, якія сталі крыніцай для многіх твораў будучага Письменніка.

Валодзя навучыўся чытаць, калі яму было тры с паловай гады, крыху пазней — пісаць, а ўжо ў шэсць гадоў паспрабаваў ствараць свае першыя вершы. У доме Караткевічаў была вельмі багатая бібліятэка — гэта і дзедавыя кнігі, і бацькоў, і яго. У шэсць гадоў хлопчык, уражаны казкамі Карнея Чукоўскага, даслаў да Письменніка ліст і нават атрымаў ад яго адказ.

Гады вайны сям'я правяла ў эвакуацыі — у Маскве, на Расаншчыне, на Урале, у Арэнбургу. Пазней вызвалення Кіева летам 1944 года яны жылі ў роднай сястры яго маці — Яўгеніі, мужу якой, прызначанаму начальнікам штаба чыгуначных войск 2-га Украінскага фронту, далі ў гэтым горадзе двухпакаёвую кватэру. У тым жа годзе сям'я Валодзі вяртаецца ў Оршу, дзе ён і атрымаў сярэднюю адукацыю. Яго школьны сябар Леанід Крыгман узгадваў, што Валодзя ў свае 14 гадоў меў энцыклапедычныя веды па літаратуры і гісторыі. Яшчэ ў школьныя гады У.Караткевіч на старонках рукапіснага часопіса "Званочак" змясціў некалькі сваіх вершаў, а таксама першую сваю прыгодніцкую апавесць "Загадка Неферціці", а ў васьмым класе амаль поўнасцю напісаў першы варыянт п'есы "Млын на Сініх Вірах".

У 1949—1954 гадах Уладзімір Караткевіч вучыўся на рускім аддзяленні філалагічнага факультэта Кіеўскага ўніверсітэта імя Т.Р.Шаўчэнкі. Летам 1950 года, пасля першага курса філфака, у Оршы ён напісаў пер-

Душа і сэрца Беларусі

Уладзімір Караткевіч (1930—1984)

шы варыянт апавесці "Дзікае палыванне караля Стаха". У 1951 годзе У.Караткевіч дэбютаваў як паэт. А летам 1952 года даслаў для ацэнкі Якубу Коласу, якога з маленства лічыў кумірам, свае творы пад назвай "Казкі і легенды маёй Радзімы", якія занялі 129 старонак агульнага сшытка.

Цікава адзначыць, што ў яго ўжо ў тых гадах не было ілюзій адносна Сталіна. У іх сям'і муж бацькавай сястры Вольгі Цімафееўны зведваў на сабе наступствы сталінскіх рэпрэсій. І таму ў сакавіку 1953 года Уладзімір паехаў на пахаванне Сталіна, ды яшчэ падбіў на паездку хлопцаў са свайго пакоя. Але паехаў не з-за смутку, а каб пераканацца ў яго смерці. І ўбачыў. І гэта выклікала ў яго толькі адно жаданне: "Хутчэй бы скончылі з усім гэтым". А калі ў 1956 годзе адбылося выкрыццё культы асобы Сталіна, то У.Караткевіч гэта лёгка перанёс. У дзень жа смерці Сталіна ён зладзіў у інтэрнаце дэманстрацыйнае застолле. Але пра тое распаўзліся чуткі, і выведваць аб тым сталі не толькі ў яго, але і ў сяброў. Уладзімір жа, барончы іх, выкручваюся: "З гора..." Ва ўніверсітэце Уладзімір быў душой кампаніі, а студэнты ставіліся з павагай да яго мужнасці і прынцыповасці.

У.Караткевіч палюбіў Украіну і яе народ. Ён казаў: "Я нарадзіўся на Дняпры, і ён у Кіеве чыя з майго сэрца". А Кіеву прысвяціў свой нарыс "Мой се градок!" (1982 г.). Пра свае студэнцкія гады і наогул пра сувязь з украінскай зямлёй ён напісаў у эсе "Абрана" (1982 г.). У Кіеўскім ўніверсітэце ён скончыў аспірантуру.

Пазней У.Караткевіч адзначыў, што здалёку ён асабліва палюбіў Беларусь і яе людзей. Вясной 1955 года здае іспыты мінімуму і прыступае да напісання дысертацыі пра паўстанне 1863 года ва ўсходнеславянскіх і польскай літаратурах. Адначасова да яго прыходзіць ідэя напісання рамана на гэтую ж тэму.

У 1954—1956 гадах працаваў настаўнікам рускай мовы і літаратуры ў школе ў вёсцы Лясавічы Тарашчанскага раёна Кіеўскай вобласці. А ў 1956—1958 гадах — у роднай Оршы.

У 1958—1960 гадах У.Караткевіч праходзіў навучанне ў Маскве на Вышэйшых літаратурных курсах, у 1966 годзе — на сцэнарных у Інстытуце кінематаграфіі.

Уладзімір Караткевіч вывучаў, запісваў і шырока выкарыстоўваў у сваёй творчасці фальклор, успрымаючы яго як духоўны скарб народа. Яшчэ студэнтам ён даследаваў у сваёй дыпломнай працы сацыяльныя казкі і легенды ва ўсходнеславянскім фальклоры і з самага пачатку свайго творчага шляху звяртаўся да беларускай гісторыі і фальклору, пра што сведчаць яго творы "Казкі і легенды маёй Радзімы", "Лебядзіны скіт". У патрыятычнай паэме казкі "Лебядзіны скіт" апавядаецца пра падзеі даўніны, калі татары рабавалі рускія землі. У канцы казкі Письменнік прыводзіць дзве свае версіі пра ўзнікненне назвы "Белая Русь" — ад лебядзінага апырэння стала белай вопратка ў яе людзей, а яшчэ яна таму "белая", бо не была пад татарами.

У другой палове 50-х гадоў ім выношвалася ідэя стварэння беларускай нацыянальнай эпапеі, ён планаваў напісаць каля 100 тамоў. Ён склаў план 78 тамоў, сярэд якіх былі вершы, паэмы, легенды, гістарычныя

раманы, казкі і літаратура для дзяцей у стылі Г.Х.Андэрсена, фантастычныя творы, запісы фальклору, кінасцэнарыі, гісторыя беларускага мастацтва і літаратуры, гісторыя Беларускай Русі і шмат іншага, цэлы цыкл кніг пра жыццё народа на працягу значнага прамежку часу.

У 1957 годзе Уладзімір Караткевіч быў прыняты ў Саюз Письменнікаў Беларусі.

Да беларускага фальклору і гісторыі гэты глыбока нацыянальны творца выказваў асабліваю прыхільнасць. У "Баладзе пра Вячку, князя людзей

простых" (1957 г.) ён звярнуўся да постаці князя Вячкі, які ў першай палове XIII стагоддзя змагаўся супраць нямецкіх рыцараў. Письменнік паказаў князя шчырым патрыётам Айчыны. Калі яго, параненага, крыжакі схпілі ў палон і збіраліся забіць, ён вырваў у ката меч і ўскочыў на свайго каня, змагаўся адзін супраць мноства ворагаў, пакуль не загінуў. Праз гэты твор Письменнік пранёс думку пра самаахвярнае змаганне, увогуле характэрнае для яго творчасці.

Прафесійна і з вялікім захапленнем У.Караткевіч вывучаў гісторыю паўстання 1863—1864 гадоў на тэрыторыі Беларусі, Літвы і Польшчы. Яго даследаванні паслужылі асновай для апаведу "Паляшук", "Сіняя-сіняя", рамана "Каласы пад сярпом тваім" (1965 г.), драмы "Кастусь Каліноўскі" (1965 г.) і іншых паэтычных твораў і публіцыстычных артыкулаў. Безумоўна, гэтая цікавасць была абумоўлена і тым, што ў яго сям'і захоўвалі памяць пра сваяка па матчынай лініі аднаго з кіраўнікоў паўстання Тамаша Грыневіча.

Раман Письменніка "Каласы пад сярпом тваім" стаў адным з найбольш значных для беларускай літаратуры твораў. У гэтай кнізе, якую многія называюць галоўнай у творчасці Письменніка, узноўлена шырокая панарама жыцця народа, перададзена атмасфера ў грамадстве напярэдадні паўстання. Можна сказаць, што гэты раман паклаў пачатак беларускай гістарычнай раманістыкі. У ім У.Караткевіч паказаў, што паўстанне было шляхецкім і сялянскім і мела нацыянальна-вызваленчы характар. Кніга вельмі дакладна адлюстроўвала жыццё Беларусі XIX стагоддзя, але цэнзары да яе прад'явілі так шмат прэтэнзій, што яна была выдадзена толькі пасля шматлікіх правак. Адам Мальдзіс сцвярджаў, што Письменнік у гэтым раманае праўдзіва ўзнавіў дух таго часу і паноўнама паглядзеў на ролю шляхты і сялян у будучым паўстанні.

У гісторыка-дэтэктыўнай апавесці "Дзікае палыванне караля Стаха" (1958 г.) Письменнік адлюстравваў падзеі 1880-х гадоў у адным з глухіх куткоў Беларусі. У гэтай апавесці аўтар паспрабаваў паказаць грамадства таго часу з яго нацыянальнымі, культурнымі і гістарычнымі асаблівасцямі, з яго патрыятычнымі ідэямі. Аўтарам асуджаецца здрада Радзіме. Прыёмы дэтэктыўнага жанру У.Караткевіч выкарыстаў у напісаным пазней сацыяльна-псіхалагічным і філасофскім раманае "Чорны замак Альшанскі" (1979 г.), у якім ён разважае пра сувязь часоў. У рамантычнай апавесці "Сівая легенда" (1960 г.) праз карціны сялянскага паўстання на Магілёўшчыне ў першай палове XVII стагоддзя аўтар асэнсоўвае лёс Айчыны.

Але калі раман "Дзікае палыванне караля Стаха", у якім ён змяніў пра сабе як Письмен-

нік-гісторык, прынёс У.Караткевічу некаторую папулярнасць, то раман "Леаніды не вернуцца да Зямлі" быў падвергнуты рэзкай крытыцы. Письменніка папракалі ў кніжнасці, другаснасці, а яго герояў назвалі адарванымі ад жыцця фармалістамі, якіх мала цікавіць змест савецкага мастацтва і яго ідэяная скіраванасць. У самім апаведзе ідзе гаворка пра метэорны патак Леаніды, але ў тых гадах краінай кіраваў Леанід Брэжнеў, і ў гэтым угледзелі крамолу. У катэгарычнай форме ў Письменніка запатрабавалі змяніць назву. У самога У.Караткевіча

нават не спыталі на гэта дазволу, і ў часопісе "Польмя" раман быў пераназваны ў "Нельга забыць".

На рэальных падзеях заснаваны яго раман-прытча "Хрыстос прызямліўся ў Гародні" (1966 г.). Нагодай для яго напісання паслужыў запіс з "Хронікі..." М.Стрыйкоўскага, у якім апавядалася, што ў XVI стагоддзі, на пачатку княжання Жыгімонта I, з'явіўся чалавек, які выдаваў сябе за Хрыста. У раманае адлюстравана пара беларускага народа пра з'яўленне Хрыста як збавіцеля.

З вялікай любоўю і па-мастацку падрабязна распавёў У.Караткевіч пра Беларусь, яе культуру, мову, літаратуру, фальклор і прыроду ў нарысе "Зямля пад белымі крыламі" (1977 г.). У гэтым нарысе ён ахапіў беларускую гісторыю ад старажытных часоў да 70-х гадоў XX стагоддзя, закрануўшы найбольш важныя падзеі, такія як гісторыя Вялікага Княства Літоўскага, Грунвальдская бітва 1410 года, Люблінская унія 1569 года і інш. Глыбокімі разважаннямі над сэнсам жыцця і лёсам роднай зямлі працята апавесць "Ладдзя Роспачы" (1978 г.). У апавесці скарыстана шмат алегарычных знакаў. Так, сама ладдзя Роспачы — гэта Беларусь, якая пераадоўвае змрок забыцця і непрытомнасці, уваскрашаецца і адраджаецца.

Акрамя прозы і вершаў, Уладзімір Караткевіч напісаў шмат п'ес, эса, артыкулаў, кінасцэнарыяў. Трагедыя і веліч нацыянальнай гісторыі ім асэнсаваны ў п'есах "Кастусь Каліноўскі" (1963 г.), "Званы Віцебска" (1974 г.), "Калыска чатырох чараўніц" (1982 г.), "Маці ўрагану" (1985 г.). Любоўю да Беларусі напоўнена яго публіцыстыка і літаратурная крытыка.

У 1963 годзе Письменнік атрымаў аднапакаёвую кватэру ў Мінску і пераехаў у сталіцу. У хуткім часе да яго пераехала і яго маці. Восенню 1967 года ўдзельнічаў у творчай канферэнцыі па яго творчасці ў Брэс-

це, дзе пазнаёміўся з выкладчыцай Брэсцкага педінстытута Валянцінай Браніславаўнай Нікіцінай (у дзявоцтве — Ватковіч). Праз некалькі гадоў, 19 лютага 1971 года, яны пабраліся шлюбам, калі Уладзіміру Караткевічу быў ужо амаль 41 год. Сведкам на іх вяселлі быў сябар У.Караткевіча Адам Мальдзіс. Вясной 1973 года яны абмянялі кватэру У.Караткевіча і яе пакой на трохпакаёвую кватэру на вул. К.Маркса, 36, куды пераехалі разам з маці Письменніка. Сваёй жонцы У.Караткевіч прысвяціў верш "Таўры" і раман "Чорны замак Альшанскі". У далейшым яна стала высокакваліфікаваным гісторыкам, валодала аўтарытэтам у Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР, была ўзнагароджана Дзяржаўнай прэміяй БССР.

У.Караткевіч шмат вандраваў — з сябрамі, жонкай. Яму давалося шмат паездзіць па Беларусі ў складзе здымачных груп і навуковых экспедыцый. Бываў ён і ў іншых краінах — двойчы ў Польшчы, тройчы ў Чэхаславакіі.

Вельмі трагічнымі сталі для Письменніка апошнія дні лютага 1983 года. У адзін дзень, 28 лютага, памерлі яго каханая жонка і родная цётка па маці — Яўгенія Васільеўна, у якой ён жыў у 1944 годзе ў Кіеве. У тых дні, як ён сам казаў, ён адчуваў сябе на мяжы нервовага надлому. У шлюбе з Валянцінай Браніславаўнай ён прабыў 12 гадоў, але дзцей у іх не было.

Загойваць жыццёвыя траўмы У.Караткевіч на пачатку чэрвеня паехаў у Оршу, у бацькаву хату да плямённіцы. Бацькоўскае гняздо трохі супакойла душэўны боль. У Мінск ён вярнуўся толькі ў снежні. У пачатку лютага наступнага года ім было напісана некалькі вершаў, аднак у канцы лютага У.Караткевіч моцна захварэў і каля месяца пралажаў у рэанімацыі. Увесну адчуў сябе трохі лепей. Ён наведаў блізкія яму і дарагія краі — з'ездзіў у Рагачоў, у Кіев на юбілейную сустрэчу выпускнікоў Кіеўскага ўніверсітэта. 12 ліпеня 1984 года Письменнік з сябрамі адправіўся ў паход па Прыпяці, дзе яму стала дрэнна, і 20 ліпеня ён вярнуўся ў Мінск. 25 ліпеня 1984 года ён памёр. Быў пахаваны на Усходніх могілках у Мінску.

Письменнік істотна ўзбагаціў беларускую літаратуру ў тэматычных і жанравых адносінах. Ён стаў першым беларускім аўтарам, які звярнуўся да жанру гістарычнага дэтэктыва. Па яго творах былі пастаўлены мастацкія фільмы, тэле- і радыёспектаклі, оперы. Уладзімір Караткевіч быў узнагароджаны ордэнам Дружбы народаў. Ён лаўрэат Літаратурнай прэміі Саюза Письменнікаў БССР імя І.Мележа (1983 г.) за раман "Нельга забыць" ("Леаніды не вернуцца да Зямлі"), Дзяржаўнай прэміі БССР імя Якуба Коласа (1984 г., пасмяротна) за раман "Чорны замак Альшанскі".

Алег ГРУШЭЦКІ.

КОМПАНИЯ ЮРСПЕКТР
КООРДИНАЦИОННЫЙ ЦЕНТР МЕЖДУНАРОДНОЙ СЕТИ
РАСПРОСТРАНЕНИЯ ПРАВОВОЙ ИНФОРМАЦИИ
КОНСУЛЬТАНТПЛЮС ПРИГЛАШАЕТ

СПЕЦИАЛИСТА ПО РАБОТЕ С КЛИЕНТАМИ

<p>Вы любите:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Работать с людьми • Обучать и консультировать <p>Вы имеете:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Высшее или среднее специальное образование • Умеете работать с ПК <p>Вам важно:</p> <ul style="list-style-type: none"> • С уверенностью смотреть в будущее • Строить карьеру, хорошо зарабатывать и профессионально развиваться <p>Звоните: 8-029-104-92-77 8-033-316-41-29 8-017-256-92-16</p>	<p>Мы вам предлагаем:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Интересную и динамичную работу в стабильной компании • Профессиональное обучение • Достойную заработную плату • График работы: пн-пт. 9.00-18.00 • Полный социальный пакет <p style="text-align: right;">КонсультантПлюс <small>надежная правовая поддержка</small></p>
---	--

Ждём Ваше резюме по адресу:
e.timafeenko@urspectr.info или **o.bernard@urspectr.info**

